

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Od łacińskiego „censere” - osądzać. Jest to kontrola przekazywania informacji, ograniczająca wolność **publicznego** wyrażania myśli i przekonań. Polega na weryfikacji audycji radiowych, telewizyjnych, widowisk czy Internetu przez organy państwowe z punktu widzenia ich zgodności z prawem, polityką państwową czy obronnością.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

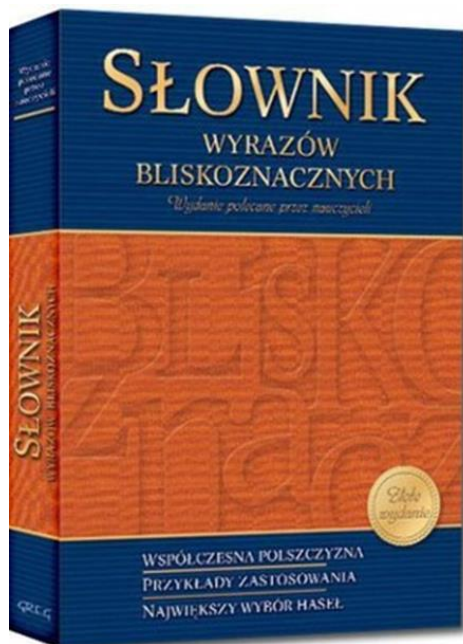

Cenzura najczęściej wiąże się z wolnością słowa, ale także dotyczy wolności w sztuce. W malarstwie i rzeźbie miała ona podłoże obyczajowe i polegała na zasłanianiu nagości. W filmie i teatrze źle były widziane sceny erotyczne i polityczne. W muzyce przedmiotem cenzury były głównie libretta operowe lub tytuły. Szczególnie na to był narażony Giuseppe Verdi (*Nabucco*, *Bal maskowy*).

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

W naszym słowniku istnieją 22 wyrazy bliskoznaczne słowa cenzura, które występują w dwóch różnych kontekstach znaczeniowych. Najpopularniejsze wyrazy bliskoznaczne to: *monitoring, lustracja, pańskie oko, obchód, audyt, inspekcja, auditing, patrol, rewizja, wizytacja, wizja lokalna, przegląd, kontrola, nadzór, oględziny, oraz... podgląd, sprawdzian, weryfikacja, badanie, świadectwo, świadectwo szkolne i cenzurka.*

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Definicja cenzury „na wspak”, oznacza świadome wprowadzanie w błąd poprzez selektywny dobór zazwyczaj masowo rozpowszechnianych informacji. Wiąże się to z **prawdą selektywną** i kłamstwem w celu uzyskania pożądanej manipulacji światopoglądu lub poziomu świadomości. W relacjach interpersonalnych dotyczy ograniczenia prawa do wypowiedzi jednej osoby przez inną – „cenzura domowa”.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Poprawność polityczna – sposób używania języka w dyskursie publicznym w celu zachowania szacunku oraz tolerancji wobec przeciwnika w dyskusji. Jej celem jest obniżenie poziomu antyspołecznych uprzedzeń i dyskryminacji danych grup społecznych. Nie jest skodyfikowanym ani spójnym zbiorem zasad w dyskursie publicznym. Są to kanony poprawności politycznej wprowadzane przez jej zwolenników do dyskursu publicznego jako norma obyczajowa. Poprawność polityczna przez krytyków bywa określana mianem cenzury lub neocenzury.

Poprawność polityczna
Cenzura XXI wieku

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Autocenzura – to proces świadomego korygowania własnej twórczości i treści uznawanych za kontrowersyjne z różnych względów lub dopasowania swojej twórczości do obowiązującego kanonu społecznego, konwenansu lub światopoglądu. Autocenzura wynika najczęściej z potrzeby twórcy do akceptacji społecznej dla swojej aktywności artystycznej lub zawodowej i wiąże się z oczekiwaniem korzyści bądź uznania..., albo dla uniknięcia krytyki czy kontrowersji.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

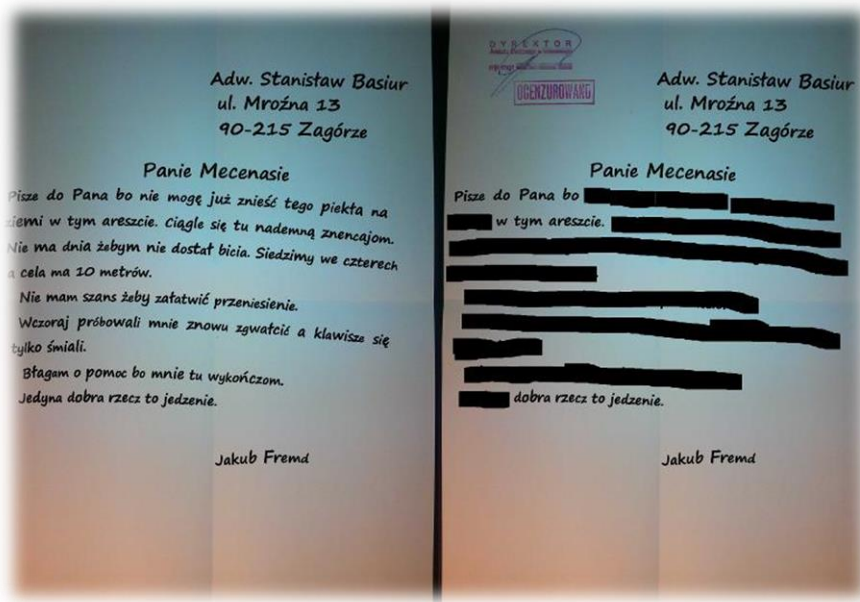

- C. wewnętrzna** (odredakcyjna) – funkcjonuje wewnątrz wydawnictw czy stacji TV i polega na kontrolowaniu przez właścicieli mediów.
- C. prawna** – zakaz publikowania określonych treści pod groźbą rozmaitych kar, które są lokalnie egzekwowane na drodze prawnej.
- C. represyjna** – ściganie, karanie i wycofywanie z obiegu materiałów objętych cenzurą, jednak bez cenzurowania ich przed publikacją.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

C. korespondencji (pocztowa) - kontrola treści korespondencji prywatnej. Casus - więzienie, stan wojenny, wojsko. Cenzura tego rodzaju polega na usuwaniu z tekstu korespondencji fragmentów, które zdaniem cenzurującego mogłyby ujawnić informacje zagrażające bezpieczeństwu. Podobnie jest z kontrolą rozmów telefonicznych.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

C. instytucjonalna – w danym kraju istnieje specjalna instytucja, która zajmuje się kontrolą i dopuszczaniem (lub nie) do przekazu wszelkich publikacji, filmów itp. Zazwyczaj cenzura instytucjonalna działa w sposób prewencyjny.

C. prewencyjna – polega na kontroli wszelkich przekazów zanim zostaną one opublikowane i zakazie publikowania czegokolwiek bez zgody odpowiedniej instytucji cenzurującej.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Blackout medialny – pojęcie odnoszące się do cenzury wiadomości oraz innego rodzaju treści w mediach. Może być samoistny oraz wymuszony przez władze. Najczęściej do blackoutu medialnego dochodzi w sytuacjach wojny, kiedy staje się on metodą na uniknięcie zaniepokojenia ludzi, albo w trakcie ważnych wydarzeń. Służy ochronie morale obywateli, bądź konkretnych osób lub władzy, która chce usunąć nieprzyjazne jej media albo wiadomości.

Cenzura – z prawa i z lewa

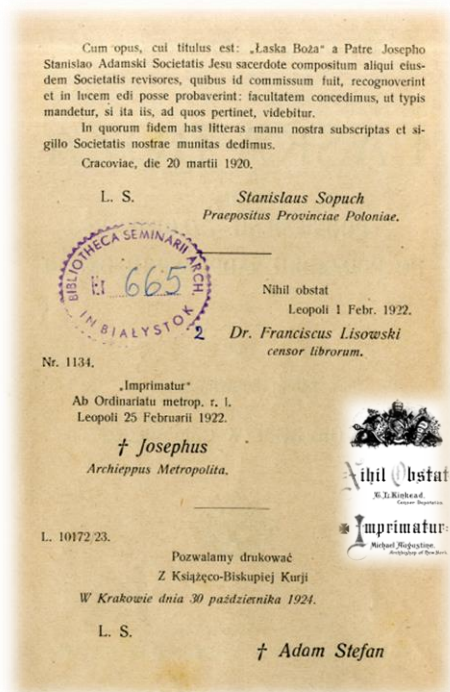
Terminologia

Debit – zezwolenie urzędu na rozpowszechnianie publikacji lub sprowadzanie wydawnictw zagranicznych. Słowo pochodzi od francuskiego wyrazu „débit” – zbyt, sprzedaż, lub łac. „debere” - być [komuś] winnym. W Polsce prawo prasowe było regulowane § w 1938, 1946, 1981 i 1990 r. Zarządzenie o pozbawieniu debitu podlegało publikacji w Monitorze Polskim. **Wydawnictwa bezdebitowe** - bez stosownego zezwolenia władz. Sprowadzanie publikacji zagranicznych objętych zakazem było dozwolone bibliotekom, w celach uzasadnionych ich statutową działalnością oraz instytucjom i osobom ze względu na cele zawodowe lub naukowe.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

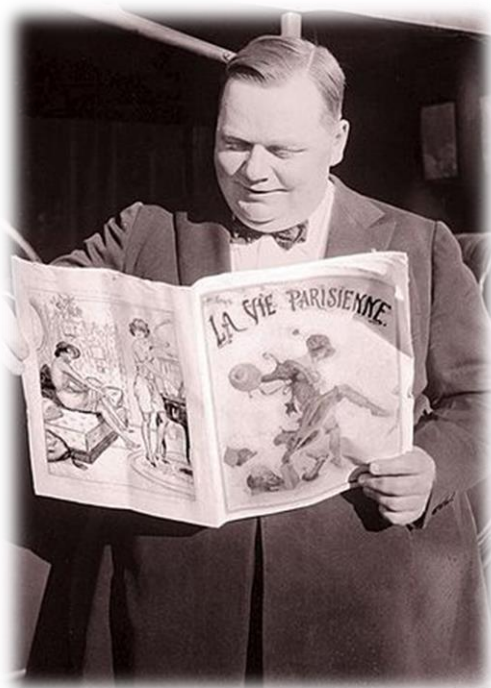
Imprimatur (łac. „niech będzie odbite”) – w publikacjach kościelnych oficjalna aprobatą władz kościoła katolickiego, wydawana zazwyczaj przez miejscowego biskupa (ordynariusza) lub generała/prowincjała zakonu. Imprimatur umieszcza się na odwrocie strony tytułowej dzieła lub za przedmową.

Nihil obstat (łac. „nic nie stoi na przeszkodzie”) – pozwolenie na publikację przez wyznaczonego do tego celu teologa, który stwierdzi, iż treści w niej zawarte nie są sprzeczne z doktryną Kościoła katolickiego w kwestiach wiary i moralności.

Cenzura – z prawa i z lewa

Terminologia

Kodeks Haysa – spisany w latach 30. XX w. w USA, a dotyczył treści obyczajowych w sztuce i mediach. Zabronione było również ośmieszanie religii i osób ją reprezentujących oraz spożywanie alkoholu. Sceny zabójstw, tortur, znęcania się nad dziećmi bądź zwierzętami miały być usuwane lub tonowane, aby nie gorszyły odbiorców. Zakazywał on również używania słów powszechnie uważanych za wulgarne bądź nieodpowiednie. Został on odrzucony w latach 60. XX w. pod wpływem zachodzących w Ameryce zmian obyczajowych i silnych ruchów młodzieżowych.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W antycznej Grecji, Platon w „Państwie” (ok. 360 r. p.n.e.) pisał o potrzebie cenzurowania wypowiedzi, mitów i poezji - *aby dzieci i młodzież nie były demoralizowane*. Kontrola wypowiedzi miała zapewnić bezpieczeństwo wewnętrzne. Cel uświęca środki - w Atenach w V w. p.n.e. spalono dzieła Protagorasa, jednego z największych starożytnych myślicieli, a w 399 r. p.n.e. Sokrates został skazany na śmierć za deprawowanie młodzieży i wyrzeczenie się panteonu greckiego.

(Jacques-Louis David, 1787)

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

Rzymianie w 443 r. p.n.e. ustanowili oficjalnie urząd cenzorski, który cieszył się powszechnym szacunkiem. Cenzura antyczna była polityczna i obyczajowa. Cesarz Oktawian rozkazał spalić dzieła wróżbiarzy; Antioch IV Epifanes palił księgi żydowskie (II w. p.n.e.), a Dioklecjan pisma chrześcijańskie. Z bogów rzymskich żartowali sobie filozofowie i politycy lecz wymagano oficjalnego uznania szacunku dla Jupitera i Janusa. Cesarze Chin palili księgi – 231 r. p.n.e. konflikt legistów z konfucjonistami.

Cenzura – z prawa i z lewa

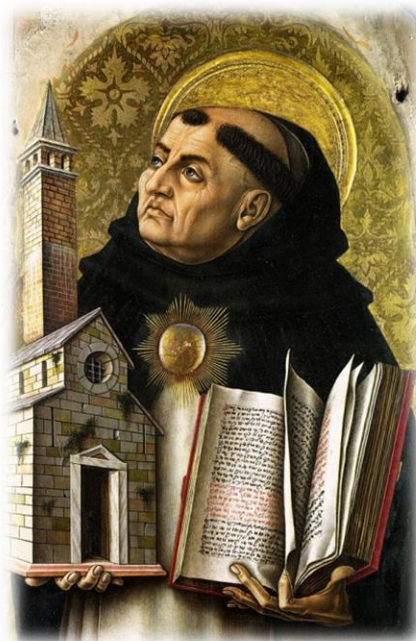
Historia

W 391 roku w Aleksandrii doszło do zatargów pomiędzy chrześcijanami i wyznawcami religii tradycyjnych. Patriarcha Teofil Aleksandryjski otrzymał zezwolenie od cesarza Teodozjusza I na zniszczenie świątyń pogańskich, w tym Serapeionu. Prawdopodobnie podczas tych wydarzeń został też zniszczony jego księgozbiór. Arabowie w 641 r. zniszczyli Muzeion zgodnie z rozkazem: *Jeśli te książki mówią to, co jest w Koranie, są bezużyteczne. Jeśli odnoszą się one do czegoś innego, są one szkodliwe.*

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

Warto wspomnieć o paleniu ksiąg ariańskich (325), manichejskich (361–398), nestoriańskich (po 431) i focjańskich (po 867), Pierre’a Abélarda i Arnolda z Breccii (1140). Do połowy XIII autorzy pytali o zgodę biskupów czy papieża. Od 1275 r. Sorbona, a potem inne wyższe uczelnie uzyskały prawo do cenzury (nadzorowano kopistów i ilustratorów). Prewencyjną cenzurę wprowadził Innocenty VIII w 1487 roku, czyniąc lokalnego biskupa cenzorem. Przepisy te rozbudowano w 1501 i 1515 r. Paweł Włódkowic – liberał cenzury.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

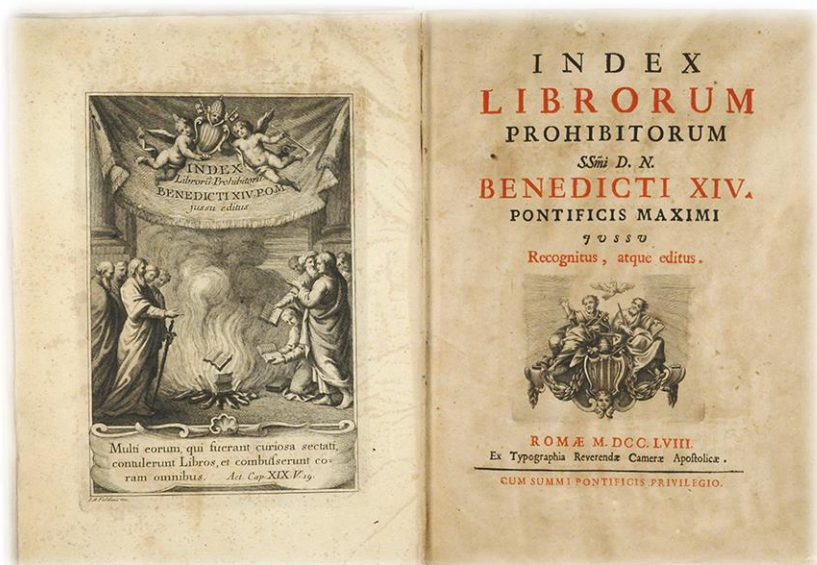

Inkwizycja – potocznie z łac. „inquisitio” – śledztwo, badanie. **Sanctum officium** – instytucja śledczo-sądownicza Kościoła katolickiego działającej od XIII do XIX w. aby wyszukiwać, nawracać i karać heretyków. W skład tej instytucji wchodziły trybunały biskupie i urzędy inkwizytorów mianowanych bezpośrednio przez papieża i władze świeckie. Jest to synonim kontroli sumień i poglądów sprawowany przez władzę.

Cenzura – z prawa i z lewa

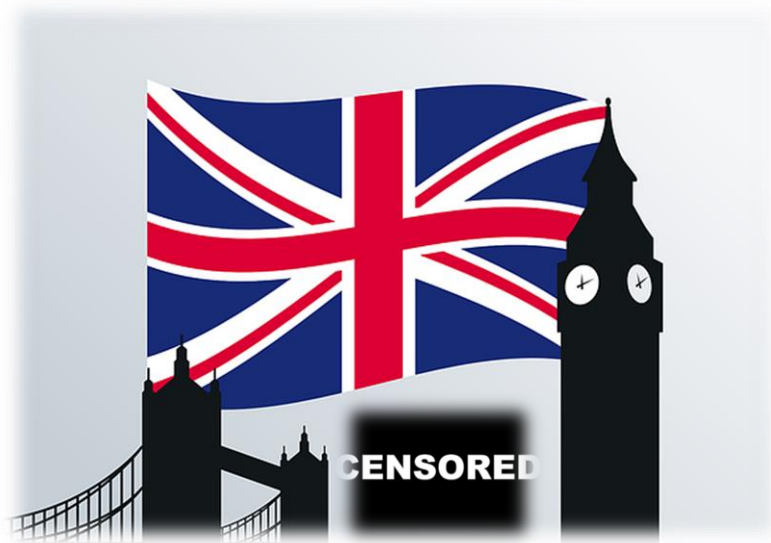
Historia

Indeks Ksiąg Zakazanych (Index Expurgatorius) – spis dzieł ogłaszany przez Kościół katolicki, których nie wolno było czytać, posiadać i rozpowszechniać bez zezwolenia władz kościelnych. W indeksie umieszczano pozycje niezgodne z doktryną katolicką. Wśród nich były dzieła naukowe Galileusza, Kartezjusza, Kanta, Keplera, Kopernika, Monteskiusza czy Woltera. Ostatnie wydanie *Indeksu* - 1948 r., zawierało 4126 dzieł.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W Anglii w 1525 r. powołano urząd Wielkiego Inkwizytora. Obok spraw doktrynalnych, od 1558 r. istniała także cenzura polityczna. Do 1641 r. sprawami cenzury zajmowała się Izba Gwiazdzista. Za naruszenie prawa cenzury była kara grzywny, tortur, pręgierza, a nawet śmierci przez powieszenie. Od 1644 do 1660 r. purytanie wprowadzili obyczajową cenzurę teatralną. W 1695 zniesiono c. prewencyjną, a w 1697 r. miała miejsce ostatnia egzekucja za bluźnierstwo.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

We **Francji** w latach 30. XVI w. wprowadzono cenzurę prewencyjną, pod egidą parlamentu paryskiego. Jego wyrokiem spalono na stosie w 1546 r. poetę i drukarza É. Doleta wraz z jego książkami. Ten rodzaj kary obowiązywał jeszcze w XVIII w. Do 1756 r. ponad 900 autorów było więzionych w Bastylji w następstwie prawa o cenzurze. Zniósła ją dopiero Wielka Rewolucja Francuska w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W **Niemczech** od 1529 r. drukarz musiał mieć pozwolenie władzy cenzuralnej na drukowanie każdej pozycji, zaś po 1570 zobligowany był do przekazywania ustalonej liczby egzemplarzy utworu władzy policyjnej; inaczej groziło to odebraniem przywileju, spaleniem nakładu, grzywną, a nawet więzieniem. Normy te utrzymały moc do początku XIX w. W 1848 r. zniesiono cenzurę prewencyjną, koncesje i kaucje, utrzymując jedynie cenzurę represyjną.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W nowożytnej **Hiszpanii** krytyka społeczna była dość rozwinięta. Inkwizycja działała w sprawach doktrynalnych, ale bez cenzury. W 1781 r. wykonano ostatni wyrok śmierci, a w 1823 r. liberałowie zlikwidowali ją zupełnie. Surową cenzurę zarządził Franco. Zapanował purytanizm. Dozwolony był pewien **maczyzm** w postaci honorowych zabójstw wiarołomnych żon. Takie przypadki traktowano bardzo łagodnie i ze zrozumieniem.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W **USA** oficjalnie stosowanie cenzury jest całkowicie zabronione przez pierwszą poprawkę do Konstytucji z grudnia 1791 r. , ale obyczajowa była bardzo silna do lat 60. XX w. Dotyczyło to prasy, filmu i wszystkich dziedzin sztuki. Na początku 2000 r. minister sprawiedliwości i prokurator generalna USA, J. Reno, wystąpiła z projektem powołania „policji internetowej”.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W **Rosji** carskiej cenzura była ostra, choć nieco zróżnicowana w poszczególnych guberniach. Lenin od początku traktował druk jako narzędzie propagandy, więc partia bolszewicka szybko przejęła kontrolę nad drukiem i księgarniami. Za Stalina cenzura prewencyjna i propaganda sięgnęły szczytu.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

一定要解放台湾!

W cesarskich **Chinach** palono „złe” książki. Prześladowano buddyzm, jako źródło reform, lecz rzadko mordowano za religię. Od 1911 r. nastął rozkwit wszystkich innych nauk, a po 1929, za gen. Changa zakazano 458 dzieł literackich jako lewicowe i antyrządowe oraz zachęcano do noszenia tradycyjnych strojów i studiowania konfucjańskich nauk. Mao wprowadził surową i powszechną cenzurę wraz z dominującą propagandą.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersytetu PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

„Państwo bez stosów”. W 1573 r. Akt Konfederacji Warszawskiej zagwarantował *bezwarunkowy i wieczny pokój między wszystkimi różniącymi się w wierze*, zapewniając innowiercom opiekę państwa. Dokument ten uważany jest za początek prawnie gwarantowanej tolerancji religijnej. W roku 1768 w „prawach kardynalnych” zastrzeżono wolność słowa i druku, która jednak nie obejmowała spraw religii. W 1826 r. c. prewencyjna gen. J. Zajączka.

Cenzura – z prawa i z lewa

Historia

W II Rzeczypospolitej obowiązywała jedynie cenzura represyjna, a w Konstytucji kwietniowej z 1935 r. wprowadzono pewne ograniczenia wolności prasy – był to system oznaczania „białych plam”. Po II wojnie światowej, wprowadzono w 1952 r. silną cenzurę prewencyjną, sprawowaną przez Główny Urząd Kontroli (MSW), którą zniesiono w ustawie z kwietnia 1990 roku. Istnieje jedynie paragraf przeciw obrazie uczuć religijnych, ale jest on respektowany liberalnie.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersytetu PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

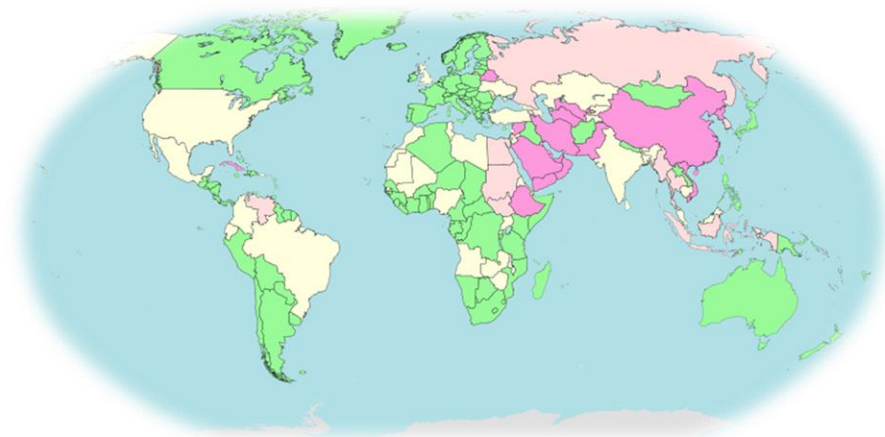
Historia

W PRL **GUKPPIW** zajmował się kontrolą wszystkich publikacji drukowanych we wszystkich krajowych drukarniach, a także wszystkich publicznych przedstawień teatralnych, estradowych itp., oraz audycji radiowych i telewizyjnych. Obok tego Służba Bezpieczeństwa prowadziła niejawną kontrolę korespondencji krajowej i zagranicznej.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Cenzura w Internecie – prowadzona przez rządy niektórych krajów lub przez samych dostawców ISP (Internet Service Provider) działalność, mająca na celu zablokowanie dostępu do pewnych treści zawartych w Internecie obywatelom lub grupom obywateli. Podstawową właściwością cenzury internetowej jest brak międzynarodowych granic Internetu.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Zupełne cenzurowanie Internetu jest bardzo trudne do zrealizowania, lub wręcz niemożliwe ze względu na jego anonimowość (np. podawanie fałszywych danych o sobie) lub przechowywanie danych w krajach, które nie stanowią przepisów prawa w danej dziedzinie lub sieciach typu Freenet. Opublikowane w ten sposób dane nie mogą zostać usunięte, a autor informacji nie może zostać fizycznie zlokalizowany i namierzony.

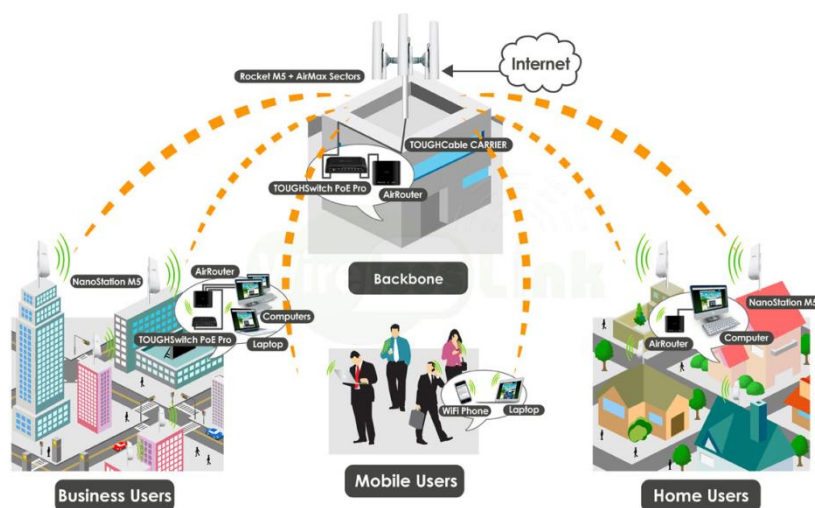
Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Cenzura Internetu jest możliwa w przypadku grup dyskusyjnych, zarządzanych przez moderatorów, którzy decydują o akceptacji treści opinii wyrażanych przez dyskutantów lub ich zgodności z narzuconym lub przyjętym przez uczestników regulaminem. Uczestnicy forów muszą ograniczyć swoją wolność słowa zgodnie z regulaminem lub dowolną interpretacją osób zarządzających projektem.

Cenzura – z prawa i z lewa Internet

Są dwa główne nurty dostawców – dostęp stacjonarny oraz mobilny – przez szerokopasmową transmisję danych. Pierwszy daje stały dostęp do Internetu, o dużej przepustowości i bez ograniczeń ilości pobieranych danych, ale o *ograniczonym zasięgu, czyli „via”* - linie telefoniczne, telewizja kablowa, dostęp radiowy. Rozwiązania mobilne to oferty sieci GSM. Ich główną zaletą jest możliwość korzystania z Internetu w każdym miejscu, które jest w zasięgu działania sieci operatora.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersytetu PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Cenzura Internetu „na wspanak” - umożliwienie rodzicom lub jednostkom wychowawczym ograniczania dostępu do treści szkodliwych dla dzieci (pornografia, brutalna przemoc), jak również usuwanie z grup dyskusyjnych wulgarnych wypowiedzi. Są to działania podejmowane lokalnie, których celem jest poszanowanie godności człowieka w tym umożliwienie prawidłowego rozwoju psychicznego i emocjonalnego dzieci, a także ograniczenie wulgarności w przestrzeni publicznej.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

W **świecie arabskim** za nielegalne używanie Internetu można zostać aresztowanym i torturowanym. Rządy robią wszystko, aby zatrzymać falę zapędów demokratycznych. Problemem jest brak przepisów regulujących korzystanie z Internetu, a aresztowania są na mocy nakazu o nagłych przypadkach łamania prawa. „Wolność” Internetu jest w Libanie, Algierii, Somalii, Maroku i Z. Emiratach Arab.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

W **KRLD** odbiorniki radiowe oraz telewizyjne mogą odbierać tylko i wyłącznie kanały oraz stacje państwowe. Za poważne przestępstwo uznaje się słuchanie zagranicznych stacji radiowych. W trakcie kampanii z 2003 r. wszyscy regionalni kierownicy partii musieli sprawdzić odbiorniki radiowe w swoim regionie. W Korei Północnej dostęp do Internetu jest nielegalny, a uzyskują go tylko wybrani urzędnicy państwowi.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Projekt **Złota Tarcza (金盾工程)**. W Chinach, od 1998 r., organy państwowe, na podstawie ponad 60 rozporządzeń, kontrolują ruch i dostępność treści w sieci poprzez współpracę z lokalnymi dostawcami usług internetowych, firmami i organizacjami pozarządowymi. Dostawcy Internetu zatrudniają dodatkowych pracowników, potocznie nazywanych „dużymi matkami”, pełniący rolę moderatorów. Z projektu jest wyłączony Hongkong i Makau (niezależność).

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersytetu PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Najczęściej blokowane są strony: nielegalnych organizacji, np. Falun Gong; poruszających tematykę brutalności policji, wolności słowa, protestów na placu Tian'anmen w 1989 roku, demokracji czy filozofii marksistowskiej. A także strony powiązane z rządem Tajwanu, Dalajlamą i ruchami dążącymi do uzyskania niepodległości Tybetu oraz wybranymi mediami, organizacjami i buddyzmem. Ponadto o *treściach obscenicznych, pornograficznych oraz strony łamiące prawo.*

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Aby skutecznie monitorować sieć, lokalni moderatorzy usuwają wszelkie komentarze mogące zawierać treści polityczne. Jednak podstawowym kluczem systemu kontroli treści chińskiego Internetu to blokowanie wyników wyszukiwarek na zasadzie listy zakazanych słów i wyrażień. Tak jest w Yahoo i Baidu. Google opiera się tym restrykcjom.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO
W LUBLINIE

Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Newsletter 5/2018

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

Od 2008 roku w **Federacji Rosyjskiej** funkcjonuje wyspecjalizowana agencja Roskomnadzor do „rejestru stron zakazanych”. Od stycznia 2012 r. blokowanie tych stron jest obowiązkowe dla wszystkich dostawców Internetu na terenie Rosji. Potem dodano szereg haseł z rosyjsko- i angielskojęzycznej Wikipedii dotyczących szeroko pojętej tematyki samobójstw oraz narkotyków. Obecnie strony opozycyjnych ugrupowań i polityków, m. in. Garri Kasparowa i Aleksieja Nawalnego.

Cenzura – z prawa i z lewa

Internet

W **USA** cenzura w Internecie ogranicza się do projektu ACTA, zwanego „kradzieżą własności intelektualnej”, ale są prowadzone prace nad ustawą COICA która ma blokować dostęp do „niewłaściwych stron zagrażających narodowi amerykańskiemu”. Rząd USA prowadzi również rozbudowane projekty ACTA, czyli PIPA (blokada domen stron) i SOPA (karanie złodziei) oraz ograniczające wolność w Internecie.

Cenzura – z prawa i z lewa **XV Ogólnopolski Tydzień Bibliotek**

Słowo **wolność** ma wiele odcieni i znaczeń, które niekiedy są ze sobą sprzeczne. Dla człowieka polega ono na określeniu siebie w ten czy inny sposób - aby choćby na małej przestrzeni bycia panem siebie. **Czytanie** jest skuteczną metodą wychowania człowieka myślącego samodzielnie, wrażliwego, posiadającego bogatą wyobraźnię i umiejącego radzić sobie w życiu; a to jest możliwe dzięki zdobytym umiejętnościom i wiedzy.